מטות

א. כבר נתבאר כמה פעמים[1], שדרכו של רש"י, בפירושו עה"ת, לפרש כל העניינים הקשים והבלתי מובנים בפשוטו של מקרא, ובאם ישנם עניינים הנראים כבלתי מובנים (בפי' הפשוט של הכתובים) ואין רש"י מפרשם — הרי זה גופא הוכחה של־דעתו של רש"י מתיישבים עניינים אלו באופן פשוט ונקל כ"כ, עד שאין צורך לפרשם[2] [וכדמוכח גם מזה שבכמה מקומות כותב רש"י בפירושו "איני יודע מה מלמדנו"[3] וכיו"ב — ואם אין דעתו לפרש את כל הדברים הדורשים ביאור בפשטות הכתובים, לא הי' לו להעיר בכתובים אלו].

עפ"ז צריך ביאור מה שרש"י אין מבאר מאומה על הכתוב בפרשתנו[4] בסיום פרשת נדרים: "אלה החוקים אשר ציוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעוריה בית אביה" — דלכאורה אי"מ: מכיון שתוכן הפסוק הוא סיכום קצר מדיני הנדרים שנאמרו לפנ"ז, הו"ל לכתוב לכל לראש נקודת הדין דנדר (שחובת הנודר לקיים נדרו) האמור בתחלת פרשתנו*4: "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסר איסר על נפשו, לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" — ואח"כ לפרט הפרטים האמורים — "בין איש לאשתו בין אב לבתו"?

ואף שלאחר שמקדים הכתוב "אלה החוקים אשר צוה ה' את משה גו'", מובן (לפרש"י[5]), ששוב א"א לכלול ביניהם את עצם החיוב לקיים הנדר, כיון שאינו בגדר "חוקה" (מצוה "שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו"[6]), שהרי מפורש בה טעם[7]: "לא יחל דברו — כמו לא יחלל דברו, לא יעשה דבריו חולין", ולפיכך "ככל היוצא מפיו יעשה" — משא"כ פרטי

---

1) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 141.

2) או מפני שהוא פשוט בעצם, או מפני שמובן הוא ע"פ מה שכבר פרש"י לפנ"ז.

3) תולדות כח, ה. ונסמנו כו"כ מקומות כיו"ב בלקו"ש ח"ה ע' 1 (בהערה 2).

4) ל, ג.

*4) שם, ג.

5) כבסיום פ' שלפני': לבד מנדריכם ונדבותיכם (לפרטיהם:) לעולותיכם ולמנחותיכם גו'.

6) כי לפי' התרגום אונקלס "לא יבטל פתגמי", אי"ז טעם למה "ככל היוצא מפיו יעשה", כ"א זוהי ההלכה עצמה — שלא יבטל דיבורו, משא"כ לפרש"י הרי זהו טעם החיוב לקיים מה שנדר, כי בלא"ה עושה דבריו חולין (כדלקמן בפנים). וכמובן מזה שאברהם אבינו נתן טעם להקב"ה למה לא "להמית צדיק עם רשע" (וירא יח, כה), כי "חלילה לך — חולין הוא לך".

7) פרש"י תולדות כו, ה. וראה פרש"י בשלח טו, כו. אחרי יח, ד. קדושים יט, יט. חוקת יט, ב.

8) פרש"י פרשתנו שם.

9) כי על כללות הדין שהאב והבעל מפירים נדרי הבת והאשה י"ל בפשטות כמ"ש הכלי יקר (שם ד"ה לא יחל) "לכך יש בידם להפר מטעם שכל אשה ברשות בעלה או ברשות אביה ואין כח בידה לעשות גדולה או קטנה בלתי הסכמתם, ודומה כאלו התנו בשעת הנדר ע"מ שיסכימו הבעל או האב, וכשאינן מסכימים אז למפרע בטל הנדר וכו'" — אבל על פרטי הדינים אין מפורש טעם. אבל ראה שיחת פ' מטו"מ תשל"ג.

הדינים ש„בין איש לאשתו בין אב לבתו", שלא מצינו בהם טעם בכתוב;

אבל זה גופא דורש טעם: למה חזר הכתוב בסיכומו רק על ה„חוקים" שבדיני נדרים ולא על עיקר הדין דנדרים?

ב. הביאור בזה:

מובן בפשטות שעצם הדין שהנודר צריך לקיים דיבורו, אינו זקוק לקרא מיוחד, כי הוא דבר שהשכל הפשוט מחייבו; וגם נכלל הוא במה שנאמר[10] „מדבר שקר תרחק" (אף שאינו דומה ממש). וגם מובן הוא מכללות ענין שבועה (וכריתות ברית) המבואר כ"פ בתורה. ולכן מצינו ענין הנדרים גם לפני מתן תורה, כמ"ש[11] „וידר יעקב נדר וגו' והאבן הזאת וגו' יהי' בית אלקים גו'", ואח"כ אמר לו הקב"ה[12] „אשר נדרת לי שם נדר, עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך" ופרש"י: „אשר נדרת לי — וצריך אתה לשלמו שאמרת יהי' בית אלקים שתקריב שם קרבנות".

ולכן ג"כ מצינו בתורה (עוד לפני פ' נדרים) כמה ענינים שהם בגדר של „נדר"[13], ואין הכתוב מזכיר בהם עצם החיוב לקיים הנדר, אלא מפרש פרטים ואופנים המסתעפים מדין נדר, כגון: „איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'"[14], שהכתוב רק קובע את הסכומים השונים של הערכין; וכן „איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה'"[15], שהכתוב מפרש רק פרטי דיני נזיר. והטעם ע"ז: לפי שעצם החיוב לקיים הנדר הוא דבר המובן מעצמו.

וכן נראה ממ"ש[16] „וידר ישראל נדר לה' וגו' והחרמתי את עריהם", ובנ"י קיימו את הנדר בפועל, כמ"ש[17] „ויחרם אתהם ואת עריהם" — היינו שגם אז (קודם שנאמרה פרשה זו) הי' ידוע להם ענין הנדרים וחובת קיומם.

עפ"ז צ"ל, שמ"ש בפרשתנו „איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה וגו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" לא בא הכתוב להשמיענו זה בתור ציווי או דין חדש, כפי שמשמע לכאורה מלישנא דקרא, אלא שהוא כעין פתיחה והקדמה למה שנאמר אח"כ; וכאילו אמר הכתוב: בענין הנדרים, אשר דינו העיקרי ידוע ש„ככל היוצא מפיו יעשה", יש בו כמה הלכות בנידון נדרי אשה בנעוריה בבית אביה ואשה נשואה — ובזה הוא החידוש של פ' זו.

ובמילא מובן בפשטות — ועד שרש"י אין צריך לפרשו — שכשבא הכתוב בסוף הפרשה לסכם את ראשי הפרקים של ההלכות שפ' זו באה ללמדנו, אין מקום לצרף עמהן גם עצם הדין דנדרים, מכיון שאין בו משום חידוש בפרשה זו.

ג. עפ"ז יומתק ג"כ מ"ש רש"י

10) משפטים כג, ז. ולהעיר גם (בנוגע ללפני מ"ת — ראה לקמן בפנים) מהמבואר בלקו"ש ח"ה ע' 147.
11) ויצא כח, כ. כב.
12) שם לא, יג.
13) ראה גם ויקרא ז, טז. אמור כב, יח. כא. ועוד.
14) בחוקותי כז, ב.
15) נשא ז, ב.
16) חוקת כא, ב.
17) שם, ג.

בתחלת הסדרה: "ראשי המטות — חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה וכו', ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות". ול־כאורה, אף שיש להוכיח ממה שנאמרה פ' זו "אל ראשי המטות" שיש ענין מיוחד בנדרים השייך ל"ראשי ה־מטות", מ"מ מנ"ל, בפשוטו של מקרא, שענין זה הוא היפך ענין הנדרים — הפרת הנדרים[18]?

אמנם עפ"י הנ"ל מובן: מכיון שכל פרשה זו לא באה (לעצם הענין ד־נדרים בכלל) אלא ללמדנו דינים פרטים דאשה בנעוריו ולאחר נשואי' — ובזה החידוש הוא שהפרת נדרי' היא ע"י האב והבעל (דאין סברא שהחידוש הוא גם בזה, שבלי הפרת האב והבעל אזי קמו כל נדרי' וכו' — כי מאי קמ"ל: ה"ז נדר כשאר הנדרים), וא"כ כשפרשה זו נאמרה "אל ראשי המטות" לרמז שיש בה ענין השייך אליהם — הרי מסתבר ששייכות זו נוגעת בדין הפרת נדרים שהוא תוכנה של הפרשה[19].

ד. והנה ענין זה שהלימוד ד"אל ראשי המטות" הוא דווקא בשייכות להפרת נדרים, יש לו הכרח גם ב־פנימיות הענינים:

ידוע מ"ש בירושלמי[20] בנוגע ל־נדרים: "לא דיך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים", והטעם ע"ז מובן: הכוונה העליונה בקיום התורה ומצות ה"ה בכדי לעשות (ע"י) לו ית' דירה בתחתונים[21]. ובמילא מובן, שצ"ל ה־עבודה עם[22] העניינים הגשמיים, לעשות מהם דירה לו ית', ולא להסתייג ולהבדל מהם ע"י נדרים ושבועות[23].

אמנם לאידך, הרי ארז"ל[24] "נדרים סיג לפרישות" שהנדרים מסייעים ל־קיים את הציווי[25] ד"קדש עצמך ב־מותר לך".

ונתבאר[26] החילוק בין ב' הוראות אלו, שאדם המתנהג באופן טוב וישר, עליו אמרו "דיך מה שאסרה לך ה־תורה", ואדרבה אסור הוא בנדרים[27], מאחר שהם מונעים אותו מלעבוד

---

18) ועד"ז קשה במ"ש רש"י שם ד"ה "זה הדבר" בפירוש השני: "ד"א זה הדבר מיעוט הוא לומר שהתכם בל' התרה ובעל בל' הפרה וכו'".

19) ואעפ"כ לא פירשה התורה גם זה (שהפרת נדרים ע"י יחיד מומחה או שלשה הדיוטות) בהסיכום — כי אי"ז מפורש בכתוב, כ"א "למד שהפרת נדרים וכו'".

20) נדרים פ"ט ה"א.

21) תנחומא נשא טז. וראה שם כתר־קותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

22) וכתורת הבעש"ט עה"פ (משפטים כג, ה) "כי תראה חמור שונאך וגו' עזוב תעזוב עמו" (היום יום ע' כג. התמים ח"ח ע' מט־נ [תא, א־ב]. וראה ספה"מ תש"ד ע' 145. לקו"ש ח"א ע' 32 ואילך).

23) ראה ירושלמי שם (לפנ"ז): לאחד שנדר מן הככר . . אין לא אכיל חטי על נפשי' (וע"ז הו"ע התרת נדרים, כדמסיים בירושלמי שם).

24) אבות פ"ג מי"ג.

25) יבמות כ, א. ספרי ראה יז, כא (פיסקא קד). וראה תניא פ"ל (לט, א) "שהוא מדאורייתא". וראה רמב"ן ר"פ קדו־שים. תניא פ"ו. פכ"ז (לד, סע"ב).

26) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1076.

27) ראה ירושלמי סוף קדושין. וראה גם ירושלמי שבהערה 20.

ולברר את הדברים הגשמיים; משא"כ זה שהנהגתו אינה כדבעי למיהוי, שבמצבו יש לחוש שהדברים הגשמיים יפעלו בו ירידה[28] — עליו אמרו „נדרים סיג לפרישות"[29].

לפ"ז מובן שהתכלית הוא[30] להתעלות לדרגא כזו שבה יש מעלה יתירה היינו — שלילת וביטול הנדר. ומעתה כשהתורה מרמזת שיש איזה ענין בנדרים המשתייך דווקא ליחיד מומחה (או ג' הדיוטות, שהם בי"ד[31]) מצד דרגתו הנעלה — הרי מובן שאין[32] המדובר בענין השייך לקיום הנדרים, כ"א לביטול והפרת הנדרים — היינו שה־מומחה (או הב"ד) פועל[33] עילוי בהאדם הנדר, עד שמגיע לדרגא כזו שאין צריך לנדרים.

ה. ע"פ הנ"ל שעיקרה של פרשה זו הוא ענין הפרת הנדרים, יובן ג"כ למה נאמרה פרשת נדרים (הלזו) סמוך לכניסתם לארץ ישראל:

ההפרש (העיקרי) שבין עבודת בנ"י במדבר לעבודתם בא"י הוא בזה[34], שבמדבר לא היו עסוקים בענינים גשמיים, שהרי היו ניזונים ישם ב־„לחם מן השמים" — מן, ושתו מים מבארה של מרים, וגם לא הי' להם להתעסק בהספקת לבושים, כי בגדיהם גדלו עמהם[35]; משא"כ בארץ ישראל הוצרכו לעסוק במלאכת החרישה וזרי־עה וכו' — ודוקא עבודה זו היא, כנ"ל, תכלית הכוונה העליונה: לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

ולכן כשעמדו להכנס לא"י ולהת־עסק בה בעבודה זו, נאמרה להם פ' הפרת נדרים, שגם תוכנה היא ה־עבודה עם הענינים הגשמיים כנ"ל.

ו. אמנם מכיון שבפועל כתוב גם בפרשה זו עצם הדין של נדרים — וגם זה נאמר להם סמוך לכניסתם לא"י ולהתעסקותם בהענינים הגשמיים — מובן שגם בזה יש הוראה באופן העבודה הלזו:

נקודת ענין נדרים הוא „לא יחל דברו" — היינו ש„לא יעשה דבריו חולין" — וזהו אופן העבודה בה־ענינים הגשמיים, לפעול שגם „דבריו" הגשמיים לא יהיו „חולין", אלא להמ־שיך בהם קדושה[36].

---

28) ראה תניא פי"ז. פ"ח. פי"ב.

29) וע"ד פי' ההי"מ במרו"ל „אל יאמר אדם אי אפשי כו' אפשי כו'", שזהו דוקא בצדיקים משא"כ בע"ת, מכיון ש„סורו רע", צ"ל „אי אפשי" (לקו"ת ואתחנן (ט, ד). מים רבים תרל"ו (ע' רלד). סה"מ תש"ד (ע' 136). נתבאר בלקו"ש שם ס"ע 1182 ואילך).

30) עפ"ז יש לבאר טעם כל מקום שספקו לקולא — דלכאורה למה יבוא לספק (או — למה אסרו חכמים רק הודאי. וביותר יקשה מחיוב אשם תלוי — שהוא על הספק). וראה קדושין (עג, א) ספק יבוא בקהל (ובלקו"ת תזריע ד"ה קמיפלגי סט"ד).

31) רשב"ם ד"ה לומר (ב"ב קכ, ב).

32) להעיר כה"ג בדחז"ל: כח דהתירא עדיף (להשמיענו — רש"י כיצה ב, ב ד"ה דהתירא).

33) ראה לקו"ש שם ע' 1077 ואילך.

34) ראה לקו"ת ר"פ שלח. לקו"ש שם ע' 1042 ואילך.

35) כמ"ש (עקב ח, ד) „שמלתך לא בלתה מעליך". וראה ילקו"ש שם. פרש"י שם.

36) ראה גם בדא"ח (תו"א יג, א. סידור קמה, ד ואילך. דרמ"צ ח, א. ועוד) בביאור ענין „חולין שנעשו על טהרת הקודש"

ומכיון שהוראה זו גרמזת בעניין הנדרים עצמם, הרי מובן שלכאו"א ישנו הכח לעבודה זו [39], גם למי שלא הגיע לדרגת הפרת נדרים [40], והטעם

(חגיגה יט, ב. וש"נ), שזוהי עבודת האדם שה"חולין" שלו לא יהיו "חולין" ממש (כמו שהם מצד עצמם), כ"א — "על טהרת הקודש".

37) ואף ש"עכשיו שנתמעטו הלבבות צ"ל בלי נדר" (לקו"ת סד"ה וידבר גו' המטות. סוף הביאור) — היינו שאין ממשיכין האו"מ באופן שיתעלה וכו'.

38) ואף שאצלו צ"ל העבודה של פרישות — הרי: א) יש "חולין" שמוכרח בהם וצ"ל עטה"ק. ב) החילוק הוא רק מהו עיקר העבודה, אבל מובן שאצל כאו"א מב' הסוגים צ"ל גם עבודה השני' (וראה גם לקו"ש שם ע' 1078 ואילך).

ע"ז כתוב להלן: "בין איש לאשתו בין אב לבתו" — כי כאו"א מבנ"י הוא בדוגמת "אשתו" של הקב"ה [39], ו"בתו" של הקב"ה [40], ובודאי שהקב"ה נותן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(משיחת ש"פ מטו"מ, תשכ"ו)

39) כידוע שהקב"ה וכנס"י הם בדוגמת איש ואשה. ושה"ש מיוסד ע"ז, כידוע במדרשי חז"ל.

40) ראה שהש"ר ספ"ב. ושם מוכח שאפילו כשאין החביבות ד"אחותי" ו"אמי" ישנה החביבות ד"בתי".